

BABKA (102) *sb f i m*

f (83), *m* (19) [tylko w onomast.].

bab- (29), *bâb-* (5); *bâb-* *Mymer*², *SarnStat*; *bab-* : *bâb-* *Mącz* (5 : 2), *SienLek* (16 : 1).

sg N babka (37). ♦ *G* babki (33). ♦ *D* babce (2). ♦ *A* babkę (7). ♦ *I* babką (18). ♦ *L* babce (2). ♦ *pl N* babki (2). ♦ *G* babek (1).

Sł stp, *Cn* notuje, *Linde XVI – XVIII w.*

Dem. od „baba”:

1. *Stara kobieta, staruszka, starucha; anicula Mącz* (4) : *Anicula deminut. Bábká Mącz* 11d; *Słuchayże do kogo ią [Marię] połał Do oney fláchetney bábki/ doElżbiety fwiętey RejPos* 305; *Vzał fie ftáréy bábki/ ftrofkanéy niebogi. GosłCast* 28.

a. *Żebraczka* (1) : *Gdy niemocen leży nędzny iáki człowieczek/ ledwie iáka bábká zmiłue fie nád nim/ iż żebrze nań RejPos* 243.

2. *Matka ojca lub matki; avia BartBydrg, Mącz, Calep, Cn* (14) : *avia est mater patris mei vel matris meae, mater parentium, babka, starucha BartBydrg* 250b; *PatKaz II* 84v; *Magnum socrum vir uxoris suae Aviam appellat, Babką zowie swoyey żony ftárą mátkę. Mącz* 204c, 22a, 385d; *BiałKaz I2; CzechRozm* 153v; *Nameś fie by fwym Wnękom/ Bábką zwác kazáá. WisznTr* 3; *Calep* 119a, 850a; *która [wiara] pierwey miefzkáá w bábce twoiey Loidzie WujNT 2.Tim* 1/5; *SarnStat* 599.

Szereg: »dziady i babki«: nie tylko z oycá y z mátki/ ále y zdziádow y bábek iefte^m práwy y wielki Polanin. *CzechEp* 64.

Zestawienie: »wielka babka« = *matka dziadka lub babki, prababka:* *Proavia, est mater avi vel aviae, vyelka babka, przedbaba BartBydrg* 250b.

3. *bot. Roślina:*

a. *Roślina z rodzaju Plantagineae, plantago L. Rost; plantago Mymer*², *Mącz, Calep, Cn; plantago maior, plantago minor Mącz, Cn; arnoglossa, heptapleuros, nervalis, ortyx, quinquenervia lanceola, septinervia, stelephuros Cn* (59) : *Gdy Pięćperł z babką vwarzyfz á tey fie wody napijefz oczukrowawfzy/ biegunkę zaftanowifz FalZioł I* 102d; *Krew Laficze z babką/ łamanie w nogach oddala. FalZioł IV* 12d; *Nogi they Sowki fpaliwfzy z babką/ thedy on proch węże wypáda pofypuiác gdziebykolwie byli. FalZioł IV* 24b; *częfto fie w łazni myy/ ftarżeczku/ poleiu/ á babki ku wieczoru pożyway. FalZioł V* 47v; *Wezmi babki lifcia/ vtłucz ią w moždzerzu FalZioł V* 84, I 14b [2 r.], 80d [3 r.], 140b [2 r.], V 41 [2 r.], 109v [2 r.] (38); *Mymer*² 18; *Plantago, Bábká. Mącz* 303a; *Albo tłucz bábkę z mácierzą dufką/ á przyfypawfzy trochę foli/ przykláday ná ładzele czczé. SienLek* 127v; *Weźmi fok z babki/ y z dziewánny/ á wley ié w ftaré fádło rofpuściwfzy [...] á przykláday gđziec trzebá SienLek* 128, 51, 54, 64v, 67v, 120v (11); *Calep* 811b.

Zestawienia: »babka czerwona« = *Plantago media L. Rost* (3): *Gdy koń ma krfzczycę [...] thedy w wodzie warz Bábkę czerwoną/ á niedáy mu inego nic pić iedno onę iuchę przez trzy dni SienLek* 182, 252, X.

»babka mniejsza; mała babka« = *Plantago lanceolata L., plantago minor Rost; plantago minor Mącz* (1:1): *Też fok babczany/ małej babki/ z miodem pitym dany [...] ma mocz naprzeciw quartanie. FalZioł V* 89v; *Plantago minor Bábká mnieyfza Mącz* 303a.

»babka ogrodna«: Bábka ogrodna *SienLek* X.

»babka wielka; większa babka« = *Plantago major* L. *Rost*; *plantago maior* *Mącz* (1:1): Wezmi [...] babki wielkie y zdrowey piołynu młodego/ wirzchow hanyżowych gdy kwcie [!] *FalZioł* II 19c; *Plantago maior*. Więtfza Bábká. *Mącz* 303a.

b. *Roślina wodna; Alismaceae, Alisma Plantago* L., *plantago aquatica* *Rost*; *damassonium* *Calep*; *plantago aquatica* *Cn* (3) :

Zestawienie: »wodna babka, babka wodna« (2 : 1): *Wodna bábká/ Plantago aquatica* *SienLek* 217v, X; *Damassonium* – *Wodna bábká. Calep* 286b.

4.astr. (*tylko w pl*) *Konstelacja; Plejady; pleiades* *BartBydg*; *cynosura* *Calep* (2) : *Pleiades, signum coeleste, pliaades, galina, vel babky vel cocosz s kurcząty* *BartBydg* 117b; *CYNOSVRA* – *Gwiazd fziedm, babky pośpoliczie rzekacze, albo iak ie Aśtrologowie naziwaia niedwiedziem mnieifzim P. G. Calep* 284a.

5. n-pers (19) : *Przifzedwłzy przed Vrząd nałz Miafteczka Kofcierziny Sliachetny Piotr Goftomłki alias Babka ZapKościar 1; Gdze thę vgodę vdzalaly [...] Pán Ianyfz Goftomłky babka Pan bartlomy bronk ZapKościar 36v; Stanyeli slachetny pánowyę braczya strijeczny przet prawo nałzyę Iako waltyn babka a Ian babka ZapKościar 58v; y spanyem Waltinyem Goftomłkim babką fzełnawamy ZapKościar 60; slubuyę pokoy wyczny na wyęky slachetny pán Ian babka goftomłky ZapKościar 79v, 5, 37, 57v [5 r.], 58v [3 r.], 59v (19).*

Synonimy: **2.** »stara matka«, *starka, starucha*; **3.** *języczek, języczki, »psi język«*; **4.** »gwiazda niebieska«, »gwiazd siedm«, »kokosz z kurczęty«, »mniejszy niedźwiadek«, »nasiadka z kurczę«, »niedźwiedź mniejszy«, »siedm gwiazd niebieskich«.